

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ
ΤΗΣ Ε΄ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΣΤΟΡΕΙΤΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΟΥΣΤΙΝΟ Β΄

Ἀνάτυπον
ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ
Τόμος ΜΗ΄ (2013)

ΑΘΗΝΑΙ 2013

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ Ε΄ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΣΤΟΡΕΙΤΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΟΥΣΤΙΝΟ Β΄*

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ

Έπ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἰσαγωγικά

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Συμεῶν τοῦ Θαυμαστορεῖτη, ὁ ὁποῖος εἶναι περισσότερο γνωστός ὡς ὁ Στυλίτης ὁ Νεώτερος, κοσμεῖ τὴ χροεῖα τῶν μεγάλων ὀσιακῶν πατερικῶν μορφῶν τοῦ βου αἰ¹. Τὸ εἶδος τῆς ἀκραίας ἀσκήσεως του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀφήσει συστηματικὸ συγγραφικὸ ἔργο. Ὡστόσο, ὁ ἐνδιαφέρων καὶ ἅγιος βίος του ἀποτελέσσε ἀντικείμενο συγγραφῆς² μὲ πιθανὸ

---

* Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀποτελεῖ τμῆμα μελέτης μας, ἡ ὁποία βρίσκεται στὸ τελικὸ στάδιο ἐκτυπώσεως.

1. Βλ. σχετ. βιβλιογραφία: E. Müller, *Studien zu den Biographien des Stylites des Jungen*, Aschaffenburg 1914, Sophrone Pétridès, «Saint Syméon, le nouveau Stylite, mélode», *Echos d'Orient* 5 (1901-1902) 270-274, H. Delehay, *Les Saints Stylites*, Paris, Bruxelles 1923, 1962², LIX-LXXXV, 238-271, P. Van den Ven, *La vie ancienne de Symeon le Stylite le Jeune (521-592)*, τόμ. I, [Subsidia Hagiographica 32.1], Bruxelles 1962, τόμ. II, [Subsidia Hagiographica 32.2], Bruxelles 1970, J. Nasrallah, «Couvents de la Syrie du Nord portant le nom de Simeon», *Syria* 49 (1972) 127-159, ἐδῶ: 132-136, A. Kazhdan - N. Sevcenko-Patterson, «Symeon the Younger», *ODB* 3 (1991) 1986-1987, W. Gessel, «Symeon Stylites d. J.», *LTK*³9 (2000) 595-596, J.-P. Sodini, «Le stylites syriens (ve-vie siècles) entre cultes locaux et pèlerinages "internationaux"», στὸ A. Vaucher (dir.), *Le pèlerinage de l'Antiquité à nos jours*, Éditions du CTHS, Paris 2012, σελ. 5-23.

2. P. Van den Ven, *La vie ancienne de Symeon le Stylite le Jeune (521-592) I*, [Subsidia Hagiographica 32.1], Bruxelles 1962, σελ. 1-224. Παράφραση τοῦ βίου του συνέγραψε ὁ Νικηφόρος Οὐρανός (10ος-11ος αἰ.) [*Acta Sanctorum*, ἔκδ. Société des Bollandistes, Paris 1863-1887³, Mai V, σελ. 307-398, PG 86.2, 2987-3216].

συντάκτη του ἔναν ἀπὸ τοὺς μαθητές του, τὸν Ἀρκάδιο, μετέπειτα μητροπολίτη Κύπρου, ἂν καὶ ἡ ἔρευνα ἀποδίδει τὴ βιογραφία σὲ ἄλλον (ἀνώνυμο) συγγραφέα³. Τὸ συγκεκριμένο θέμα ἀποτελέσει ἀντικείμενο μελέτης ὄχι μόνο τῆς ἀγιολογικῆς καὶ γραμματολογικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Μᾶς πληροφορεῖ π.χ. γιὰ διάφορα σημαντικὰ ἱστορικὰ γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα στὴν περιοχή τῆς Ἀντιοχείας, ὅπως τὴν κατάληψή της ἀπὸ τοὺς Πέρσες τὸ 540⁴, τὸν λοιμὸ τοῦ 542⁵, τοὺς σεισμοὺς τῶν ἐτῶν 526⁶ καὶ 551⁷ καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ἀσθένειας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστίνου Β'⁸. Ἔχουν σωθεῖ 30 λόγοι⁹ τοῦ Συμεῶν, τρία τροπάρια εἰς τὸν σεισμόν¹⁰, καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τὸν Ἀ. Παπαδόπουλο-Κεραμέα ἀμφιβαλλόμενα, ἀπὸ δὲ τὸν Π. Χρήστου γνήσια¹¹. Ἀποσπάσματα του περὶ τῶν εἰκόνων, πού διασώζει ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, καταχωρίζονται στὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹².

3. P. Van den Ven, *La vie ancienne de Symeon le Stylite le Jeune (521-592) I*, σελ. 101* ἐπ.

4. P. Van den Ven, *Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ ἐν Θαυμαστῶ ὄρει*, 57, σελ. 52⁴⁸⁻⁵².

5. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 69, σελ. 59¹-60¹⁹.

6. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 78, σελ. 66³³-68³⁵.

7. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 105, σελ. 85²⁰⁻⁴¹.

8. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 210-211, σελ. 180¹-181⁷. Γιὰ τὰ νοσήματα τῶν αὐτοκρατόρων καθὼς καὶ αὐτῶν τοῦ οἰκογενειακοῦ τους περιβάλλοντος βλ. τὴν ἐξειδικευμένη μελέτη τῆς Ν. Παπαδημητρίου, *Νοσήματα καὶ ἀτυχήματα στὶς αὐτοκρατορικές οἰκογένειες τοῦ Βυζαντίου (324-1261) κατὰ τὴν βυζαντινὴ ἱστοριογραφία. Μελέτη ἱστορικῆ*, Ἀθήναι 1996, ὅπου καὶ ἀναφορὲς στὸν Ἰουστίνου τὸν Β'.

9. P. Van den Ven, «Le écrits de S. Symeon Stylite le Jeune avec trois sermons inédits», *Muséon* 70 (1957) 1-55 (λόγοι 1-4), J. Cozza-Luzi, *Nova Patrum Bibliotheca* 8.3, Roma 1871, σελ. 4-156 (λόγοι 4-30). Ὁ δ' λόγος περιέχεται καὶ στὶς δύο ἐκδόσεις.

10. P. Van den Ven, *Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ ἐν Θαυμαστῶ ὄρει*, 105, σελ. 84⁶⁻¹⁴, 106, σελ. 86¹⁻⁸, 107, σελ. 87⁹⁻¹³.

11. Γιὰ τὶς δύο ἀντίθετες ἀπόψεις βλ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *V. Vremennik* 1 (1894) 141-150, Π. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Ε', ἐκδ. Κυρομαῖνος, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 181.

12. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας* 3, Kotter III, σελ. 185¹⁻³⁵, 194¹⁵-195¹¹ (PG 94,1394C-1396B, 1409C-1412A), F. Lambez, *Acta Conciliorum Oecumenicorum, Series Secunda, volume Tertium, Pars Altera: Concilium universale Nicaenum Secundum, Concilii Actiones IV-V*, Walter de Gruyter & Co, Berlin 2012, (στὸ ἐξῆς ACO), σελ. 404¹-410³ (J. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, Graz Austria 1960, τόμ. 13,73-77).

Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς

Ἀπὸ τὴν ἐπιστολογραφία πού εἶχε ἀναπτύξει ὁ Συμεὼν λόγῳ τῆς φήμης του μὲ σπουδαῖα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, σώζεται μόνον μία ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται στὸν αὐτοκράτορα Ἰουστῖνο Β΄ καὶ ἔχει συμπεριληφθεῖ στὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹³. Προφανῶς, ἡ ἐπιστολή αὐτὴ φυλασσόταν στὰ αὐτοκρατορικά ἀρχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνασύρθηκε καὶ ἀναγνώσθηκε ἐνώπιον τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου.

Τὸ πλαίσιο ἐπικοινωνίας μεταξύ ἀποστολέα καὶ παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς

Μὲ τὸν Ἰουστῖνο ὁ Συμεὼν συνδεόταν μὲ ιδιαίτερη σχέση, ἡ ὁποία ξεκίνησε κάπως παράδοξα. Ἄν θὰ μπορούσαμε νὰ ὀμιλήσουμε μὲ ὄρους μεταφυσικῆς θεωρήσεως, τὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς γνωριμίας τῶν δύο ἀνδρῶν θὰ τὴν ἀποδίδαμε στὸ διορατικὸ χάρισμα τοῦ Ὁσίου. Συγκεκριμένα, ἡ διαδοχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κρίθηκε μεταξύ δύο ὁμώνυμων ὑποψηφίων: τοῦ Ἰουστίνου, υἱοῦ τοῦ Γερμανοῦ καὶ ἰκανότατου στρατηλάτη, καὶ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ κουροπαλάτη, υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορα Βιγλεντίας. Ἐνῶ ὁ Ἰουστίνος, ὁ υἱὸς τοῦ Γερμανοῦ, βρισκόταν στὸ Ἰλλυρικὸ ὑπερασπιζόμενος τὰ ὄρια τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀβάρων, ὁ Ἰουστίνος, ὁ υἱὸς τῆς Βιγλεντίας, παραμένοντας στὴ βάση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, προέβη στὶς ἀπαραίτητες ἐνέργειες, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσει τὴ διαδοχὴ του στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο, ἓνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὑπὲρ τῆς διαδοχῆς του κύριος ὑποστηρικτῆς του ὑπῆρξε ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Σχολαστικός, ἰκανότατη καὶ εὐφυῆς προσωπικότητα. Ὁ Ἰωάννης καταγόταν ἀπὸ τὸ Σίρμιο τῆς Ἀντιοχείας¹⁴, στὴν ὁποία καὶ ἐργαζόταν ὡς δικηγόρος πρὶν εἰσελθεῖ στὸν κλῆρο. Ἐκεῖ ἀνέπτυξε σχέση φιλίας μὲ τὸν ὄσιο Συμεὼν. Ὅταν χειροτονήθηκε πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας, ὁ τελευταῖος τὸν ὄρισε ἀπεσταλμένο του πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα¹⁵. Πρὶν, ὅμως, ἀναχωρήσει γιὰ τὴ βασιλικὴ αὐλὴ, συναντήθηκε μὲ τὸν ὄσιο Συμεὼν, ὁ ὁποῖος τοῦ φανέρωσε προορατικῶς, ὅτι ὁ Ἰωάννης θὰ ἀνερχόταν στὸ πατριαρχικὸ ἀξίωμα. Ὁ Ἰωάννης δὲν ἀρέστηκε σ' αὐτὴν τὴν πρόβλεψη καὶ ρώτησε τὸν Συμεὼν ποιὸς θὰ ἦταν ὁ ἐπόμενος αὐτοκράτορας. Ὁ Συμεὼν τοῦ

13. ACO 2.3.1, σελ. 536^s-540^s (Mansi 13,160-164). Βλ. καὶ PG 86.2,3216-3220.

14. P. Van den Ven, *Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ ἐν Θαυμαστῶ ὄρει*, 202, σελ. 176³.

15. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 202, σελ. 176⁵⁻⁸.

ἀποκάλυψε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ υἱοῦ τῆς Βιγλεντίας, ἀλλὰ τοῦ ζήτησε νὰ κρατήσει μυστική τὴν πληροφορία, γιατί ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ θεωρηθεῖ ὡς προδότης¹⁶.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 565 ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ θρόνο τὸν Εὐτύχιο, ὁ ὁποῖος ἀποτελοῦσε ἰσχυρὸ ἐμπόδιο στὴν πρόθεση τοῦ αὐτοκράτορα νὰ ἐφαρμόσει διάταγμα ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως τῶν Ἀφθαρτοδοκητῶν¹⁷, καὶ μετὰ ἀπὸ κάποιες ζυμώσεις ὤθησε τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε νὰ ἀνέλθει στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ὁ Ἰωάννης Σχολαστικός¹⁸. Ὅμως, ὁ νέος Πατριάρχης δὲν ἐπιβεβαίωσε τίς προσδοκίες ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε δημιουργήσει στὸν αὐτοκράτορα γιὰ στήριξή του στὸ θέμα τῶν Ἀφθαρτοδοκητῶν. Τουναντίον, ἄρχισε νὰ κωλυσιεργεῖ ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀποδοχὴ τοῦ σχετικοῦ διατάγματος καὶ νὰ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐνίσχυσης τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ υἱοῦ τῆς Βιγλεντίας, στὸ θέμα τῆς διαδοχῆς. Μέχρι σήμερα δὲν γνωρίζουμε τὴν ἀκριβῆ χρονικὴ στιγμή, γνωρίζουμε, ὅμως, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ Ἰωάννης ἀποκάλυψε στὸν Ἰουστίνου τὴν προορατικὴ ρῆση τοῦ Συμεὼν περὶ τῆς διαδοχῆς του στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο¹⁹. Εἶναι γνωστὴ ἡ πίστη τῶν Βυζαντινῶν ὅτι ἄνευ τοῦ Θεοῦ θελήματος δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτηθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία²⁰. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἔκτακτη ἢ μὴ ἀναμενόμενη κατὰ τὴν φυσικὴ πορεία τῶν πραγμάτων ἄνοδο ἢ καὶ κάθοδο προσώπων στὸν βασιλικὸ θρόνο, ἡ βυζαντινὴ ἱστοριογραφία βρίθει περιγραφῶν ποὺ ἀφοροῦν σὲ ἐπαληθευόμενους οἰωνοὺς ἢ Θείας προελεύσεως προμηνύματα²¹.

16. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 203, σελ. 177¹⁻⁶. Βλ. καὶ J. Evans, *Ἡ εποχὴ τοῦ Ἰουστινιανού*, μτφρ. Β. Κουρή, ἐκδ. Οὐδυσσεάς, Αθήνα 1999, σελ. 448.

17. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 205, σελ. 178¹⁻⁷. Βλ. καὶ Εὐστρατίου πρεσβυτέρου, *Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ μεγάλου καὶ τρισμακάριστου Εὐτυχίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως*, PG 86.2,2273-2392, ἐδῶ: 2317. Πρβλ. Π. Χρήστου, *ὁ.π.*, σελ. 180-181.

18. V. Grumel, *Les Regestes des Acts du Patriarcat de Constantinople, τ. I, Les Actes des Patriarches. Τεύχ. I: Les Regestes de 381 à 715*, [Le Patriarcat Byzantin – I], ἐκδ. l'Institut d'Études Byzantines des Augustins de l'Assomption, Paris 1972, no. 249, σελ. 181, T. Venning, *A Chronology of the Byzantine Empire*, Palgrave Macmillan, New York 2006, σελ. 122, Π. Χρήστου, *ὁ.π.*, σελ. 52.

19. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 203, σελ. 177⁷⁻¹⁰: «Ὁ οὖν εἰρημένος Ἰωάννης τὴν βασιλίδα καταλαβὼν καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ ἁγίου ἐπιλαθόμενος, μυστικῶς τῷ Ἰουστίνῳ ἀφηγήσατο τὰ ῥηθέντα αὐτῷ ὑπ' αὐτοῦ». Πρβλ. J. Evans, *Ἡ εποχὴ τοῦ Ἰουστινιανού*, σελ. 448.

20. Β. Φειδᾶ, *Βυζάντιο. Βίος-Θεσμοί-Κοινωνία-Ἐκκλησία-Παιδεία-Τέχνη*, Ἀθήνα 1991³, σελ. 156. Βλ. καὶ μεταξὺ ἄλλων, S. Runciman, *Ἡ Βυζαντινὴ Θεοκρατία*, μτφρ. Ἰ. Ροηλίδη, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1982.

21. E. Christinaki, «“Divine” Intelligence in Byzantium: The metaphysical information

Ἄν καὶ δὲν λέγεται ρητῶς στὶς πηγές, εἶναι, παρὰ ταῦτα, εὐκόλο νὰ συμπεράνουμε, ὅτι ἡ διασπορὰ τῆς ρήσεως τοῦ Συμεῶν ὄχι μόνον στὸν ἴδιο τὸν ἐπίδοξο αὐτοκράτορα ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐμπιστοὺς ὑποστηρικτές του ἦταν καταλυτικὴ γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ ἰδίου στὴ διεκδίκηση τῆς διαδοχῆς ἀλλὰ καὶ στὴ διεύρυνση τοῦ κύκλου τῶν παλατιανῶν ὀπαδῶν του.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, φθινόπωρο τοῦ 565²², ὁ Ἰουστίνος, ἔχοντας ἐξασφαλίσει τὴν ψῆφο τῆς Συγκλήτου, στέφθηκε αὐτοκράτορας²³. Ὁ Ἰωάννης ἐξακολούθησε νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς στενότερους συνεργάτες του. Εἶχε κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἰουστίνου²⁴, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔμπρακτη βοήθεια ποὺ τοῦ εἶχε προσφέρει κατὰ τὴν περίοδο τῶν ζυμώσεων γιὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ διαδοχὴ, εἶχε ἐπιτύχει νὰ συνδέσει τὸ πρόσωπό του καὶ μὲ τὸ Θεῖο προμῆνυμά του. Ἡ σύνδεση ὀφειλόταν στὴν ὀσιακὴ μορφή τοῦ Συμεῶν. Αὐτὸς ἦταν ὁ ἄγγελος τῆς Θείας βουλῆς, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ἦταν ἀπλῶς ὁ κομιστής της. Γίνεται, λοιπόν, ἀντιληπτὴ ἡ βαρύνουσα γνώμη τοῦ ὀσίου Συμεῶν στὴ συνείδηση τοῦ αὐτοκράτορα. Μετὰ τὴν ἐπαλήθευση τῆς προφητείας του, κάθε ρῆση τοῦ Συμεῶν ἤχεῖ στὰ αὐτιά τοῦ Ἰουστίνου ὡς ρῆμα Θείας προελεύσεως, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγνόηση θὰ ἔθετε σὲ κίνδυνο τὴ διατήρηση τῆς Θείας εὐνοίας πρὸς τὸ κράτος τῆς ἐξουσίας του²⁵.

Τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς

Διεξοδικὴ μελέτη τῆς ἐπιστολῆς, ἐξ ὧσων γνωρίζουμε, δὲν ἀπαντᾷ στὴ βιβλιογραφία. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπὸ πλευρᾶς εἰδολογικοῦ περιεχομένου κατατάσσεται στὶς λεγόμενες ἀναφορῆς-μηνύσεις πρὸς τὴ διοικουσα ἀρχὴ γιὰ τὴν τέλεση ἀξιοποινῆς πράξεως. Δὲν ἔχει μόνον ἐνημερωτικὸ, καταγγελ-

---

and its interpretation within the Extracts of *Histoires* (“*Epitome Istorion*”) of Ioannis Zonaras», στὸ *Διεθνὲς Συνέδριο Intelligence in the Mediterranean and the Balkans* (Ἰούλιος 2013) [ὑπὸ δημοσίευση].

22. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεβίωσε στὶς 14 Νοεμβρίου σὲ ἡλικία 83 ἐτῶν (T. Venning, *A Chronology of the Byzantine Empire*, σελ. 122. Βλ. καὶ J. Evans, *Ἡ εποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ*, σελ. 446).

23. Κ. Ἀμάντου, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους*, τόμ. Α΄, ἐκδ. ΟΕΔΒ, Ἀθήναι 1963³, σελ. 248.

24. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 203, σελ. 177¹⁰⁻¹²: «Ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως πολλὴ διάθεσις γέγονε μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Ἰουστίνου, καὶ σχεδὸν ἀλλήλοις πάντοτε συνδιητῶντο».

25. P. Van den Ven, *ὁ.π.*, 206, σελ. 178³⁻⁶: «Ζῆλον δὲ θεῖον καὶ πίστιν μεγάλην ἔσχεν εἰς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουστίνος καὶ πάντοτε σχεδὸν τὰ ἀπαντῶντα ἐσήμαινε τῷ ἀγίῳ δούλῳ τοῦ Θεοῦ».

τικό χαρακτήρα, ἀλλὰ περιέχει καὶ συγκεκριμένο αἴτημα κολασμοῦ τῶν δραστῶν καὶ λήψη μέτρων γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως καὶ τῆς νομιμότητος.

Ἡ ἐπιστολὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πέντε μέρη: τὸ προοίμιο (εἰσαγωγὴ στὸ θέμα), τὸ ἱστορικό (περιγραφή τοῦ ἄθεσμου, παράνομου καὶ κολάσιμου γεγονότος μὲ ἀναφορὰ στοὺς δράστες, τὰ ἀντικείμενα προσβολῆς, τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνο τελέσεως τῆς πράξεως καὶ τὴν πράξη αὐτὴ καθαυτὴ), τὸ σκεπτικό (δηλαδή τὸ νομικὸ πλαίσιο, τὸ ὁποῖο διέπει καὶ τιμωρεῖ τὸ κολάσιμο γεγονός καὶ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀληθείας του), τὸ αἰτητικὸ καὶ, τέλος, τὸν ἔθιμοτυπικὸ εὐχετήριο χαιρετισμό.

Ἡ γλώσσα τῆς ἐπιστολῆς προδίδει σαφήνεια, τόσο στὴν ἔκφραση, ὅσο καὶ στὴ σκέψη τοῦ Συμεών. Ἡ στοχοθεσία τοῦ Ὁσίου εἶναι πολὺ συγκεκριμένη: ἡ λήψη τιμωρητικῶν καὶ προληπτικῶν μέτρων κατὰ τῶν Σαμαρειτῶν²⁶.

Μὲ τὸ προοίμιο, ὁ Συμεών ἐπιχειρεῖ νὰ πυροδοτήσῃ στὸ ἔπακρο τὴν ὀργὴ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι στοὺς δράστες, παρουσιάζοντας τὴ στάση τους ὡς προσβολὴ κατὰ τοῦ προσώπου του²⁷. Ἔτσι, ὁ εὐφυῆς Συμεών παρουσιάζει

26. Γιὰ τοὺς Σαμαρείτες βλ. τὸ λήμμα «Samaritans», *EJ*² 17 (2007) 718-740. Γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Συμεών βλ. τὴν ἐνότητα τοῦ λήμματος J. Macdonald, «Samaritans. History. Late Roman to Crusader Period», *EJ*² 17 (2007) 723-724. Οἱ Σαμαρείτες ὑπέστησαν διώξεις ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (Θεοφάνους, *Χρονογραφία*, ed. C. de Boor, vol. I, Leipzig 1883, σελ. 230^{b-10}). Γενικῶς γιὰ τὴ μεταχείριση τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων στὸ Βυζάντιο, βλ. A. Sharf, *Jews and other minorities in Byzantium*, Bar-Ilan University Press, Israel 1995.

27. ACO 2.3.1, σελ. 536¹⁰⁻¹³: «Τίς δώσει, ἀεισέβαστε καὶ ἀγαθὲ δέσποτα, τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὰς δακρῶν ἐπὶ τῷ πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι πικρῶς καὶ ἀφορήτως ἐν ὄλαις ταῖς ἡμέραις τῆς ἐλεεινῆς μου ζωῆς, ὅτι περ ἐπὶ τοῦ θείου ζήλου τῆς ὑμετέρας θεοστεφεοῦς καὶ χριστιανικωτάτης βασιλείας τοιαῦτα ὑπὲρ πάντα λόγον ἀσεβείας τετόλμηται πεπραῆχθαι». Ἐχει ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὸν Βολλανδιστὴ σχολιαστὴ Janninghi, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθυνόταν στὸν Ἰουστινιανὸ καὶ ὄχι τὸν Ἰουστίνου (S. J. Janninghi, *ASSS*, (1968), Mai V, 307-398: ἐδῶ 302C). Ὁ Van den Ven διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν ἀποψη αὐτὴ, καίτοι συνοψίζει τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Janninghi, χωρὶς νὰ τὰ ἐπεξεργάζεται περαιτέρω (P. Van den Ven, «Le écrits de S. Symeon Stylite le Jeune avec trois sermons inédits», ὁ.π., σελ. 3). Κατὰ τὴ γνώμη μας, τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Janninghi δὲν εἶναι ἀκαταμάχητα. Τὸ πρῶτο ἐπιχείρημα, ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ οἱ Σαμαρείτες ἀνέπτυξαν τὴ δράση τους καὶ δημιούργησαν προβλήματα, δὲν ἔχει βάση. Τὸ πρόβλημα συνεχίστηκε ἐπὶ Ἰουστίνου καὶ ἀντιμετωπίστηκε νομοθετικὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Τὸ δεύτερο ἐπιχείρημα, ὅτι ὁ βανδαλισθεὶς ναὸς οἰκοδομήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ, καὶ ἄρα ἡ διατύπωση «τὸ ὑμῶν κράτος», ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἰδρυτὴ τοῦ ναοῦ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀπευθύνεται στὸν Ἰουστίνου, εἶναι ἐπίσης σαθρὸ. Στὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ Schwartz δὲν παρεμβάλλεται ἡ ἀντωνυμία «ὑμῶν» μεταξὺ τῶν λέξεων «θεάρεστον» καὶ

ζει ὡς μείζων πολιτικὸ πρόβλημα, τὸ κατ' ἄλλην ἐκτίμηση θεωρούμενο ζήτημα ρουτίνας γιὰ τὰ δεδομένα τῆς Βυζαντινῆς θρησκευτικῆς πανσπερμίας, τὸ ὁποῖο δημιουργοῦσε συχνὰ συγκρουσιακὲς καταστάσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων αἰρετικῶν καὶ θρησκευτικῶν ομάδων, τόσο βεβαίως μεταξὺ τους, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἐπίσημη Ἐκκλησία. Τὸ ἀνοσιούργημα ποὺ τελέσθηκε ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτες²⁸, ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀντικείμενο τῆς προσοχῆς τοῦ αὐτοκράτορα, ὄχι μόνον διότι ὑπαγόταν στὴ γενικὴ ἀρμοδιότητά του, νὰ ἐπιλαμβάνεται, δηλαδή, καὶ νὰ διαχειρίζεται ὡς ἀντικειμενικὸς κριτὴς καὶ ρυθμιστὴς τὶς διακοινοτικὲς κρίσεις, ἀλλὰ κυρίως διότι ἀποτελοῦσε εὐθεία προσβολὴ τοῦ προσώπου του. Κάνει, ἔτσι, μιὰ νέα πρόβλεψη σὲ σχέση μὲ τὴν ὑστεροφημία τοῦ αὐτοκράτορα: θρηνεῖ γιὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀνοσιούργημα ἔλαβε χώρα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουστίνου. Μὲ αὐτὴν τὴν ὑπερβολή, ὁ Συμεὼν ὑπονοεῖ ὅτι ἡ προκαλούμενη καὶ προκληθεσόμενη βλάβη θὰ εἶναι ἀνήκεστος, χωρὶς νὰ διευκρινίζει ἐπακριβῶς, ἂν ὀμιλεῖ γιὰ ἄμεση βλάβη στὸ πρόσωπο τοῦ Βασιλέα ἢ γι' αὐτὸ καθαυτὸ τὸ βλαπτικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγκλήματος. Μὲ αὐτὸν τὸν χειρισμὸ, ὁ ἅγιος Συμεὼν ὑποδαυλίζει τὸν θυμὸ τοῦ αὐτοκράτορα, ὥστε νὰ ἀναληφθεῖ ἄμεσα ἡ ποινικὴ καὶ διοικητικὴ ἀντιμετώπιση τῶν ὑπαίτιων. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ θρῆνος μιᾶς ὀσιακῆς μορφῆς, ὅπως αὐτῆς τοῦ Συμεὼν, ὁ ὁποῖος ἔχαιρε τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ τὸν λαὸ γιὰ τὴν ἀγιότητά

«κράτος»: «ὄτιπερ ἐπὶ τοῦ θείου ζήλου τῆς ὑμετέρας θεοστεφοῦς καὶ χριστιανικωτάτης βασιλείας τοιαῦτα ὑπὲρ πάντα λόγον ἀσεβείας τετέλεμηται πεπρᾶχθαι παρὰ τῶν ἀθῶων καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν ἀκαθάρτων καὶ βδελυκτῶν Σαμαρειτῶν τῶν τὰ λεγόμενα Κάστρα οἰκούντων πλησίον τῆς πόλεως Πορφυρεῶνος εἰς τὸν σεπτὸν οἶκον, ὃν τὸ θεάρεστον κράτος ἐκέλευσε κτίσθαι ἐκεῖσε;». Τὸ «ὑμῶν» δὲν περιέχεται σὲ χειρόγραφο τοῦ στέμματος τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως. Ὑπάρχει σὲ κάποιες πολὺ μεταγενέστερες ἔντυπες ἐκδόσεις, ὅπως αὐτῆς τοῦ Mansi καὶ τῆς Patrologia Graeca. Τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα καταδεικνύει ἀπλῶς, ὅτι ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ ἦταν προῖον αὐτοκρατορικῆς ἀποφάσεως, χωρὶς κάποια νύξη, ὅτι δηλαδή τὴν ἀπόφαση ἔλαβε ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς αὐτοκράτορας Ἰουστίνος ἢ κάποιος προκάτοχός του. Ὁ Janninghi βασιζέται σὲ κάποια ἀπὸ τὶς ἔντυπες ἐκδόσεις, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦν ἓνα ἄλλο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς. Στὸ αἰτητικὸ τῆς ὑπάρχει ἡ διατύπωση «τὸ ὑμῶν κράτος», ἀλλὰ σὲ ἄλλη συνάφεια: «ὄθεν δυσωποῦμεν τὸ καλλίνικον ὑμῶν κράτος μὴ ποιῆσαι ἔλεος εἰς τοὺς τοῦτο τετολημῆότας». Ἡ προσθήκη τοῦ ὑμῶν εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ ἔλαβε χώρα ἀπὸ ἀπλὴ πρόθεση μιμῆσεως τῆς παραπάνω διατύπωσης, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τοῦ τίτλου τῆς ἐπιστολῆς, καθὼς ἡ διατύπωση «Ἰουστίνον τὸν νέον» ἀναγνώσθηκε ἀπὸ ὀρισμένους ὡς «Ἰουστινιανός», εἴτε λόγῳ συντομογραφίας, εἴτε λόγῳ φθορᾶς τοῦ χειρογράφου, εἴτε λόγῳ ἐσφαλμένης ἀντίληψης. Ἡ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις παρέσυρε τὸν μεταγραφέα στὴν προσθήκη τοῦ «ὑμῶν» πρὸς ἐνίσχυση τῆς σαφήνειας τοῦ κειμένου.

28. Οἱ Σαμαρεῖτες ἀποκλείουν τὴν αἰσθητὴ ἐξεικόνιση τοῦ Θεοῦ (Συντ., «Σαμαρεῖται», *ΘΗΕ* 10 (1960) 1138-1141, ἐδῶ: 1139.

του και εἶχε ἀδιαφιλονίκητο ἠθικό κῦρος στὴ Βυζαντινὴ κοινωνία, θὰ μποροῦσε σὲ μεγάλο, ἴσως, βαθμὸ νὰ ἐπηρεάσει τὸν αὐτοκράτορα. Στὴν περίπτωσι τοῦ Συμεών, οἱ δυνατότητες ἐπηρεασμοῦ εἶναι βεβαίως πολλαπλάσιες. Ὁ Συμεών δὲν ἦταν ἀπλῶς ὁ σεβάσμιος καὶ πασίγνωστος γέροντας ἀσκητῆς, ἀλλὰ, χάριτι Θεοῦ, ὁ προάγγελος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Ἰουστίνου στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο. Ὁ θρῆνος λοιπὸν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος προφήτευσε τὴν ἐνθρόνισι τοῦ Ἰουστίνου ἔχει ἰδιαίτερη βαρύτητα, πολλῶ μᾶλλον διότι ὁ Ὅσιος γενικεύει τὴν περιγραφή του καὶ παρουσιάζει τὸν θρῆνο του ὄχι γιὰ ἓνα μεμονωμένο περιφερειακὸ ζήτημα ποῦ ἀποτέλεσε καὶ τὴν αἰτία του, ἀλλὰ γιὰ ὀλόκληρη τὴν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου.

Γίνεται, λοιπὸν, ἀντιληπτὸ, γιὰ τὸ Συμεών, ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει τῆς εὐνοίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ἔχει ἰδιαίτερη ὑποχρέωσι ἀπέναντι του, δὲν μακρηγορεῖ στὴν εἰσαγωγή τῆς ἐπιστολῆς του. Δὲν εἶχε, δηλαδὴ, ἀνάγκη νὰ ἀποδείξει τὴν εἰλικρινὴ φιλία του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ κερδίσει ἔτσι τὴν προσοχή καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του. Τουναντίον, εἰσέρχεται σύντομα στὸ θέμα καὶ προβαίνει μὲ διάθεσι ἀποτροπιασμοῦ στὴν παράθεσι τῶν περιστατικῶν, ποῦ συνιστοῦν τὴν καταγγελλόμενη ἐγκληματικὴ συμπεριφορά. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐξιστορήσεως, ὁ Ὅσιος περιγράφει τὰ στοιχεῖα ταυτότητας τῶν δραστῶν. Εἶναι ἡ κοινότητα τῶν Σαμαρειτῶν, ἡ ὁποία κατοικεῖ στὴ θέσι Κάστρα, ἐγγύτατα τῆς πόλεως Πορφυρεῶνος, ὅπου καὶ ὑπάρχει ἱερὸς ναὸς οἰκοδομημένος μὲ κρατικὴ μέριμνα²⁹. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἔδρα τῆς κοινότητας, ὑπογραμμίζεται μέσα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα ὅτι οἱ συγκεκριμένοι δράστες εἶναι πολῖτες τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνήκουν στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἴδια θρησκευτικὴ κοινότητα, πόρρω ἀπέχουσα τοῦ χριστιανισμοῦ. Περαιτέρω στοιχεῖα δὲν δίδονται γιὰ τίς ἰδέες, τίς ἀντιλήψεις καὶ τίς συνήθειες τῶν Σαμαρειτῶν, προφανῶς διότι ἦσαν γνωστὲς στὸν αὐτοκράτορα³⁰. Τὰ στοιχεῖα τῶν δραστῶν ἦσαν ἀρκετά, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιληφθεῖ ὁ ἀνώτατος δικαστῆς τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ βασιλέας. Ἡ ἐξεκκλησιαστικὴ ιδιότητα τῶν Σαμαρειτῶν ἔχει σημασία ὡς πρὸς τὴν ποινικὴ τους ἀντιμετώπισι, καθὼς ὡς μὴ μέλη τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπόκεινται σὲ κανονικὰ ἐπιτίμια καὶ σὲ οἰασθήποτε ἐκκλησιαστικῆς προελεύσεως ποινικὴ μεταχείρισι. Μόνος ἀρμόδιος γιὰ

29. ACO 2.3.1, σελ. 536¹³⁻¹⁶: «... παρὰ τῶν ἀθέων καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν ἀκαθάρτων καὶ βδελυκτῶν Σαμαρειτῶν τῶν τὰ λεγόμενα Κάστρα οἰκούντων πλησίον τῆς πόλεως Πορφυρεῶνος εἰς τὸν σептὸν οἶκον, ὃν τὸ θεάρεστον κράτος ἐκέλευσε κτίζεσθαι ἐκεῖσε:».

30. Οἱ Σαμαρεῖτες συγκροτοῦσαν θρησκευτικὴ κοινότητα ἐμφορούμενη ἀπὸ μῖσος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς Χριστιανούς (Συντ., «Σαμαρεῖται», ὁ.π., στήλ. 1138).

τὴν τιμωρητικὴ καὶ ἐγκληματοπροληπτικὴ τους ἀντιμετώπιση ἦταν ἡ κρατικὴ καὶ ὄχι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή.

Στὴ συνέχεια, ὁ Συμεὼν προχωρεῖ στὴν περιγραφὴ τῆς ἐγκληματικῆς ἐνέργειας. Ἄν καὶ δὲν λέγεται ρητῶς, πρόκειται γιὰ τὸ ἐγκλημα τῆς ἱεροσυλίας³¹. Οἱ Σαμαρεῖτες εἰσέβαλαν στὸν ἱερό ναὸ τῆς (πόλεως) Πορφυρεῶνος καὶ προέβησαν σὲ βεβηλωτικὲς πράξεις κατὰ τῶν εἰκόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἁγίων καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ³². Ὁ Συμεὼν ἐπικαλεῖται τὴ μαρτυρία τοῦ ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς Παύλου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνημέρωσε κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας³³. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ περίπτωση τῶν Σαμαρειτῶν ἀποτελοῦσε μεῖζον πρόβλημα γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ ὁποῖου εἶχε ἐπιληφθεῖ ἡ ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης. Εἶναι δὲ ἄξιον προσοχῆς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πατριάρχης, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς δικές του ἐνέργειες, ἐνημερώνει τὸν Συμεὼν καὶ ζητεῖ νὰ μεσολαβήσει στὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος, γεγονός τὸ ὁποῖο καταδεικνύει τὴν ἰσχυρὴ ἐπιρροή ποῦ εἶχε ὁ Συμεὼν στὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Συμεὼν, λοιπόν, δὲν εἶναι αὐτόπτης μάρτυρας τοῦ περιστατικοῦ, ἀλλὰ ἐπικαλεῖται τὴ μαρτυρία ἀφενὸς τοῦ ἐπιχώριου ἐπισκόπου, ἡ ὁποία ἔχει ἐλεγχθεῖ καὶ ἐπιβεβαιωθεῖ ἀπὸ τὴν προϊσταμένη του πατριαρχικὴ ἀρχή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῶν δύο ἀρμοδίων ἀρχιερέων, ὁ ὅσιος Συμεὼν παρουσιάζει τὸ περιστατικὸ ὡς πασίγνωστο καὶ πανθολογούμενο. Τοῦτο ὑπονοεῖται καὶ διαφαίνεται ἀπὸ τὴ διατύπωση τοῦ ὁσίου Συμεὼν: «καὶ ἀψύχους λίθους ἱκανὰ ἦν παρασκευάσαι ἐκβοῆσαι τὰ τοιαῦτα ἀσεβήματα ἅτινα αὐτοψεὶ ἐθεάσατο ὁ εἰρημένος ὀσιώτατος ἀρχιερέυς»³⁴. Ὁ ἐπίσκοπος Πορφυρεῶνος μαρτυρεῖ ἐκ μέρους ὄλου τοῦ ποιμνίου καὶ ὄχι ὡς ἄτομο. Ἄρα, μόνο οἱ ἄψυχοι λίθοι μένουν γιὰ νὰ συμμαρτυρήσουν τὸ γεγονός.

31. Γιὰ τὸ ἐγκλημα τῆς ἱεροσυλίας βλ. Π. Χριστινάκη, *Ἡ ἀπόπειρα ἐκκλησιαστικοῦ ἐγκλήματος. Μελέτη νομοκανονικὴ καὶ ἱστορικοσυγκριτικὴ*, Ἀθήναι 1978 (δ.δ.), σελ. 534-538.

32. ACO 2.3.1, σελ. 536²²⁻²⁶: «ὕπερ γὰρ θάνατον καὶ ἀπώλειαν λελόγισται τῇ ἡμῶν ταπεινώσει τὸ ὄλωσ εἰς ἀκοὰς ἡμῶν ἐλθεῖν τοιαύτην ἀσέβειαν ὑπερβάλλουσαν πᾶσαν βλάσφημον πρᾶξιν, τετολημμένην εἰς αὐτὸν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα θεὸν λόγον καὶ εἰς τὴν παναγίαν ἐνδοξον θεομήτορα καὶ τὸν πάνσεπτον καὶ τίμιον σταυρὸν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ».

33. ACO 2.3.1, σελ. 536¹⁶⁻²⁰: «ἄπερ κατὰ λεπτόν γινώσεται ἡ ἡμετέρα θεοφύλακτος γαληνότης ἐκ τῶν σημανθέντων τῇ ἡμῶν ταπεινώσει παρὰ Παύλου τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς Πορφυρεῶνος, ἐκπεμφθέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τῆς ἐφῶς πατριάρχου, καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ σφοδρῶς ἀλγήσαντος - πῶς γὰρ οὐχί, ἡμερώτατοι αὐτοκράτορες:»

34. ACO 2.3.1, σελ. 536²⁰⁻²².

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, περατώνεται τὸ ἱστορικὸ τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὁ Ὅσιος ἀναπτύσσει τὸ σκεπτικὸ τῆς. Ὁ Συμεὼν ἀναφέρεται στὸ νομικὸ πλαίσιο τῆς ποινικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀνοσιουργήματος. Προσφυῶς δὲν ἐπικαλεῖται κάποιον κοσμικὸ νόμο πού νὰ τιμωρεῖ τὴ βεβήλωση ἱερῶν ἀντικειμένων ἢ αὐτοῦ τούτου τοῦ τύπου λατρείας, ἀλλὰ τὸν νόμο περὶ βεβηλώσεως τῆς εἰκόνας τοῦ Βασιλέως καὶ προβαίνει σὲ ἀναλογικὴ ἐφαρμογὴ χρησιμοποιώντας τὸ *argumentum ad majus*: ἂν εἶναι τιμωρητέα μὲ θανατικὴ ποινὴ ἢ πράξη βεβηλώσεως τοῦ ἐπίγειου Βασιλέα, πόσω μᾶλλον εἶναι τιμωρητέα ἢ βεβήλωση τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ³⁵. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιλογή τοῦ Συμεὼν ἐντυπωσιάζει. Πρόκειται γιὰ σκόπιμη ἐπιλογή, καθὼς ἀποκλείεται νὰ μὴ γινώριζε τις σχετικὲς ποινικὲς διατάξεις γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς ἱεροσυλίας. Ὅμως, μὲ αὐτὸ τὸ τέχνασμα πειθοῦς θέτει τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς θρησκευτικῆς του συνειδήσεως καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο χειραγωγεῖ τὴν καθόλα ἀνεξέλεγκτη δικαστικὴ δικαιοδοσία του. Τοῦτο τὸ πράττει, διότι αὐτὸ πού θὰ ζητήσῃ στὸ αἰτητικὸ τῆς ἐπιστολῆς ἐκφεύγει τῶν συνηθισμένων καταγγελλομένων αἰτημάτων. Ζητεῖ τὴν ἄμεση καὶ ἄνευ δίκης τιμωρία τῶν δραστῶν, τὴν παράκαμψη, δηλαδή, τῆς ὅποιος διαδικασίας προηγούμενης ἀκροάσεως καὶ ἀπολογίας, γιὰ τοὺς λόγους πού θὰ ἀναφέρουμε ἀμέσως κατωτέρω.

Ὁ πρῶτος λόγος (παράκαμψης τῆς δίκης) ἀφορᾷ στὴν ἐξάλειψη τοῦ ἄμεσου κινδύνου ἐπανάληψης τῆς ἀνίερης συμπεριφορᾶς, ἢ ὅποια, κατὰ τὸν Ὅσιο, δὲν πιθανολογεῖται ἀπλῶς ἀλλὰ εἶναι καὶ βεβαία, καθὼς εἶναι εὐρέως γνωστὲς καὶ ἄλλες ἀνομίες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ὅσιος ἐπικαλεῖται τὴν καταστροφὴ τῆς ἐκκλησίας πού εἶχαν οἰκοδομήσει οἱ χριστιανοὶ τὸ 384 στὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ³⁶. Ὁ Συμεὼν ὑπενθυμίζει στὸν Ἰουστῖνο τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτες³⁷, γιὰ νὰ καταδείξει ὅτι ἡ βεβήλωση τῶν ναῶν ἀπὸ

35. ACO 2.3.1, σελ. 536²⁶-538⁴: «διὸ ὑπομνήσκοντες ἀναφέρομεν ἐπὶ τὰς θείας ὑμῶν ἀκοὰς ὅτι, εἰ οἱ πανευσεβεῖς τῶν καλλινίκων ὑμῶν νόμοι παρακελεύονται εἰκόνας βασιλέως ἐνουβριζομένης θανάτῳ ἐξαισίῳ καὶ πανολεθρίῳ παραδίδοσθαι τοὺς τοῦτο ἐπιχειρεῖν τολμῶντας, πόσης ἄρα ἄξιόι εἶσι καταδίκης εἰς ἀπώλειαν οἱ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς παναγίας θεοτόκου μετὰ πάσης ἀλέκτου ἀναιδεΐας καὶ ἀσεβείας – καὶ διὰ τὸ ὑπερβάλλον κακὸν οὐκ ἔχω τί εἰπεῖν – τοιαῦτα τετοληκότες, μηδεμιᾶς εἰς αὐτοὺς γινομένης φιλάνθρωπίας;»

36. Τὸν ναὸ κατέστρεψαν οἱ Σαμαρεῖτες μεταξύ 484 καὶ 529. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνοικοδόμησε νέον ναὸν (D. Pringle, *Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem. A Corpus*, τόμ. I, Cambridge University Press, no. 108, σελ. 258).

37. ACO 2.3.1, σελ. 538⁵⁻²⁰: «ὅθεν δυσωποῦμεν τὸ καλλινίκον ὑμῶν κράτος μὴ ποιῆσαι ἔλεος εἰς τοὺς τοῦτο τετοληκότες μήτε φείσασθαι αὐτῶν μήτε τὴν οἰανοῦν παράκλησιν ἢ ἀπολογία δέξασθαι περὶ αὐτῶν, ἵνα μὴ καὶ εἰς ἄλλο τι τραπῶσι, καθὼς ἤδη θεωρίαν

τοὺς Σαμαρεῖτες δὲν εἶναι περιστασιακή, ἀλλὰ ἀποτελεῖ συνήθη πρακτική τους, ἢ ὁποῖα ἔχει διακριβωθεῖ ἐπανειλημμένα στὸ παρελθόν, καὶ δὲν ἔχει χρεῖα περαιτέρω διερευνήσεως. Ὁ Συμεὼν ἐπικαλεῖται καὶ ἓναν ἄλλο δικαιολογητικὸ λόγον γιὰ τὴν αὐτόματη τιμωρία τῶν δραστῶν. Ἔνα λόγον γενικῆς ἐγκληματοποροληπτικῆς ὑφῆς: ἡ ἄμεση τιμωρία θὰ ἀποτρέψει καὶ ἄλλους ἀσεβεῖς ἀπὸ ἀνάλογες πράξεις³⁸. Τόσο τὸ ἱστορικὸ ὅσο καὶ τὸ σκεπτικὸ τῆς ἐπιστολῆς δικαιολογοῦν τὸ ἐπιτρεπτὸ τῆς ἄνευ ἀπολογίας καὶ ἄλλης διερευνήσεως τιμωρίας τῶν Σαμαρειτῶν, καθὼς παρουσιάζουν ὡς περιττὴ τὴν περαιτέρω ἀπόδειξη.

Ὁ Συμεὼν κλείνει τὴν ἐπιστολὴ του μὲ μιὰ ἀντιθετικὴ ἐπίταση. Ἀπὸ τὴ μιὰ περιγράφει τὴ ζοφερὴ κατάσταση τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ τιμωρίας τῶν Σαμαρειτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τονίζει τὴν εὐλογία πού θὰ λάβει ὁ Βασιλέας τιμωρώντας τοὺς ἀσεβεῖς³⁹.

Ὁ ἱστορικὸς ἀντίκτυπος τῆς ἐπιστολῆς

Ἡ ἀνταπόκριση τοῦ Βασιλέα στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Συμεὼν ἦταν ἄμεση. Στις 18 Μαΐου τοῦ 572 ἐξέδωσε διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ Σαμα-

ἑωρακῶς ἤμην δηλώσας τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ θεοτιμῆτῳ πατριάρχῃ, ση-
μάνας ἐν τῷ τέως παρ' ἐαυτῷ ἔχειν. οὐ γὰρ ἔκρυψεν ἀφ' ἡμῶν ὁ θεὸς τὰ διαβούλια αὐτῶν.
ὄθεν πεπληροφόρημαι, ἀεισεβάστοι αὐτοκράτορες, ὅτι οὐχ ὑπενέγκοι βαστάσαι ἢ ὑπὸ τῆς
μεγαλειότητος αὐτοῦ ἐλλαμπομένη θεοστήρικτος ὑμῶν καρδία τὴν τοσαύτην τῆς ἀτιμίας
ἀποπῖαν, ἣν οὐδέποτε μέχρι τοῦ νῦν ἀκηκόαμεν, τάχα δὲ οὔτε ἄλλος χριστιανός. ἀλλ' ἐνορκῶ
ὑμᾶς, δέσποτα, κατὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ θεοῦ ὑψίστου, μὴ ἀναμεῖναι μῆτε πρὸς μικρὸν τοῦ γε-
νέσθαι τὴν πρέπουσαν ἐκδίκησιν, κελευσαι δὲ ἐκζητηθῆναι καὶ τὰ ἐν τῷ φρέατι γεγονότα
παρὰ τῆς ὑπερβαλλούσης αὐτῶν παγκακίστου πονηρίας κατὰ τὴν ὑφῆν τῆς πρὸς τὴν ἡμῶν
μετριότητα ἐπιστολῆς, μὴ προσδεχομένης τῆς ἡμερωτάτης ὑμῶν δεσποτείας, εἰ ἴσως δόξου-
σί τινες ὑποσπεῖρῃν ἀκαίρους λόγους ὡς δεσποινικῶν αὐτῶν ὄντων, τοῦ θεοῦ τοῦ δεδωκότος
ὑμῖν κράτος οὕτως ὑπὲρ πᾶσαν ἀσέβειαν ἐνουβρισθέντος».

38. ACO 2.3.1, σελ. 538²⁰⁻²¹: «ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῶν φόβον ἔχωσι πάσας τὰς ἡμέρας
τῆς ἐπαράτου καὶ ἀφωρισμένης αὐτῶν βιώσεως».

39. ACO 2.3.1, σελ. 538²¹-540⁶: «οὐς καὶ ἀποδέξεται τὸ συγγενὲς αὐτῶν σκότος εἰς τὴν
καταδίκην τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς κατεσθίειν ἀσβέστου καὶ ἀφεγγοῦς πυρός· καὶ καταθεμα-
τίσει αὐτοὺς εἰς τὰ καταχθόνια τῆς ἀβύσσου αὐτὸ τὸ πανάγιον καὶ παντοδύναμον πνεῦμα
Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον τοῦ ἀπολέσθαι αὐτοὺς εἰς
ἀπέραντον ἀπώλειαν. τοῦτον γὰρ τὸν ζῆλον ἐνδεικνύμενοι σπουδαίως, θεοφύλακτοι τροπαι-
οῦχοι, εἰς αὐτὸν τὸν συμβασιλεύοντα τῇ εὐσεβείᾳ ὑμῶν μονογενῆ θεὸν ὑπὲρ τὴν τοῦ Ἀβραάμ
θυσίαν ἀποδεχθήσεσθε παρὰ τῆς αὐτοῦ παντεπόπτου θεότητος. καὶ ἔσται ἐπὶ πλείω εὐλογη-
μένη καὶ μεγαλυνομένη τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἢ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία ὑπὲρ πά-
σας τὰς ἔμπροσθεν βασιλείας. ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν».

ρεΐτες ἐπὶ τῆς οὐσίας τέθηκαν ὑπὸ κρατικὸ διωγμό⁴⁰. Ἄν καὶ ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἀχρονολόγητη, ἡ περὶ τῆς καὶ τὸ πλαίσιο ἐπηρεασμοῦ τοῦ αὐτοκράτορα, πού περιγράψαμε, δὲν πρέπει νὰ ἀπεῖχαν πολὺ ἀπὸ τῆ θέσπιση τοῦ Νόμου. Πάντως ὡς χρόνο post quem τοποθετοῦμε τὴν περίοδο μετὰ τὸν Αὐγουστο τοῦ 571, στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Ὅσιος στὴν ἐπιστολή, καὶ ὡς χρόνο ante quem τὴν 18ῃ Μαΐου τοῦ 572, ἡμερομηνία ἐκδόσης τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος.

Ὅμως, θὰ περίμενε κανεὶς, ὅτι τὸ ἔργο τῆς ἐπιστολῆς θὰ εἶχε ἐπιτελεσθεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴ πού γράφηκε, καὶ ὅτι αὐτὴ δὲν θὰ ἐπηρεάζε καὶ μεταγενέστερα ἱστορικὰ δρώμενα. Δὲν ἴσχυσε, ὅμως, κάτι τέτοιο. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Συμεὼν ἐπανεμφανίζεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο κατὰ τὶς ἐργασίες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ συμβάλλει στὶς τελικὲς ἀποφάσεις ὡς στοιχεῖο τεκμηρίωσης τοῦ σκεπτικοῦ της. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ παρούσα ἐπιστολὴ ἔγινε ἀντικείμενο εἰδικῆς συζήτησης καὶ σχολιασμοῦ ἀπὸ τὴν Ζ' Οἰκουμενικῆ. Ὁ πατριάρχης Ταράσιος⁴¹ ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Ὁσίου⁴² καὶ ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ὅσιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὸν γενικὸ κανόνα τῆς χριστιανικῆς ἀφέσεως καὶ κρίνει τοὺς Σαμαρεῖτες ὡς ἀνάξιους συγχωρήσεως⁴³. Ὁ Ἰωάννης μοναχός, τοποτηρητῆς τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει αὐτὴν τὴν αὐστηρότητα μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι οἱ Σαμαρεῖτες, ὡς αἰρετικοί, ἦταν χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰκονοκλάστες καὶ τοὺς ἐκτὸς Ἐκκλησίας⁴⁴. Ὅμως, ὁ Κωνσταν-

40. F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, v. II (von 565-1025), Verlag R. Oldenbourg, München und Berlin 1924 (repr. Hildesheim 1976), no 572, σελ. 4.

41. Ὁ πατριάρχης Ταράσιος ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τιμᾶται σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση στὶς 25 Φεβρουαρίου (Σωφρονίου Ευστρατιάδου, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα, γ.γ., σελ. 445-446). Γιὰ τὸν πατριάρχη Ταράσιο βλ. ἐνδεικτικῶς: Π. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 350-352. Γιὰ τὴ Χριστολογία καὶ τὴν περὶ εἰκόνων διδασκαλία βλ. ad hoc Κ. Γούλα, *Ἡ Χριστολογία καὶ ἡ περὶ εἰκόνων διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου (784-806)*, Ἀθήνα 2012, (δ.δ. ἀδημοσίευτη).

42. ACO 2.3.1, σελ. 540¹⁶⁻²⁰: «Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Οἶδατε ποίαν ἀπόφασιν ὁ πατὴρ παρέστησεν».

43. ACO 2.3.1, σελ. 540⁹⁻¹⁰: «Βασίλειος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Καὶ συγχωρήσεως ἀνάξιους αὐτοὺς ἔκριεν».

44. ACO 2.3.1, σελ. 540¹¹⁻¹⁵: «Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχός καὶ τοποτηρητῆς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εὐδηλόν ἐστι πᾶσιν ὅτι οἱ Σαμαρεῖται χειρόνες τῶν ἄλλων αἰρετικῶν εἰσι, καὶ ἡ αἵρεσις αὐτῶν λιαν ἀπόβλητος καὶ κίβδηλός ἐστι καὶ μακρὰν τῆς χάριτος. ὥστε ἀπέδειξεν ὁ λόγος ὅτι οἱ τὰς σεπτὰς εἰκόνας καταστρέφοντες χεῖρους εἰσι τούτων. ἰκανὸν δέ ἐστιν ὀνομάσαι αὐτοὺς Σαμαρείτας».

τῆνος Κωνσταντίας διαφωνεῖ καὶ θεωρεῖ, ἐπικαλούμενος τὸ βιβλικὸν Λουκ. 12:47, ὅτι οἱ εἰκονοκλάστες εἶναι χειρότεροι τῶν Σαμαρειτῶν, διότι ἐκεῖνοι ἦσαν ἐκτὸς Ἐκκλησίας καὶ ἔχουν τὸ ἐλαφρυντικὸ τῆς ἀγνοίας⁴⁵.

Ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσα συζήτηση διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Συμεῶν λειτούργησε περισσότερο ὡς ἱστορικὸ παρά ὡς θεολογικὸ τεκμήριον. Ἦταν ἓνα χαρακτηριστικὸ προηγούμενον ποὺ ἀντιμετωπίστηκε μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ δημιούργησε δεδικασμένο τῆς κρατικῆς Ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ καταδικαστέα πράξη γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ συζήτηση ποὺ διαμείφθηκε, ἀξιοποίησε καὶ πάλι τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀναλογικότητος: ἂν οἱ Σαμαρεῖτες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦταν μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τιμωρήθηκαν ἀπὸ τὴν κρατικὴ Ἀρχή, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶχε δικαιοδοσία ἐπ' αὐτῶν, οἱ σύγχρονοι εἰκονοκλάστες, οἱ ὁποῖοι θεωροῦσαν ἑαυτοὺς μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἦταν δεκτικοὶ ὄχι μόνον τῆς κρατικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποινικῆς ἀντιμετωπίσεως.

Μὲ τὴν ἀναφορὰ μας στὴ χρῆση τῆς ἐπιστολῆς ὡς στοιχείου τεκμηριώσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς σπουδαιότατης γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ χριστιανισμοῦ Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, περατώνουμε τὴν ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ ἀντίκτυπο τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ ἐπιστολὴ ὡς πηγὴ τῆς ἱστορικῆς καὶ γραμματολογικῆς ἐπιστήμης διατηρεῖ ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἔρευνας λόγῳ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀγιολογικῶν πληροφοριῶν ποὺ διασώζει ἀφενός, καὶ τῆ θέσης της στὸ φιλολογικὸ εἶδος τῆς πατερικῆς ἐπιστολογραφίας ἀφετέρου.

45. ACO 2.3.1, σελ. 540¹⁶⁻²⁰: «Κωνσταντῖνος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας (sic) τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἐγὼ μὲν τοὺς εἰκονοκλάστας χεῖρους τῶν Σαμαρειτῶν ἠγοῦμαι, ὅσον ἐκεῖνοι ἐν ἀγνοίᾳ διεπράξαντο ἀλλότριον ὄντες τοῦ χριστιανισμοῦ, οὗτοι δὲ ἐν γνώσει πεποιθήμασι καὶ ἀνάξιοι εἰσιν ἀπολογίας. ὡς γὰρ γέγραπται ὁ γυνὸς τὸ θέλημα κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιῶν δαρῆσεται πολλάς».

